

УДК 766.038.532.071.1 (477.86) (092)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/67-1-19>

Ірина МАКСИМЛЮК,
orcid.org/0000-0001-7021-3069
кандидат мистецтвознавства,
старший викладач кафедри дизайну і теорії мистецтва
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна) iryna.maksymliuk@pnu.edu.ua

ЕКСЛІБРИСИ ІВАНА ПАНТЕЛЮКА З КОЛЕКЦІЇ КРАЄЗНАВЦЯ ЯРОСЛАВА ОВЧАРЕНКА

У пропонованій науковій розвідці проаналізовано книжкові знаки косівського гравера Івана Пантелюка з колекції краєзнавця Ярослава Овчаренка, що налічує близько 900 екслібрисів та 200 станкових гравюр і листівок художника. Твори І. Пантелюка належать до фольклорно-декоративної течії вітчизняної графіки 60-х років ХХ ст., що мала вияв також у мистецтві Івано-Франківщини. У дослідженні розглянуто художньо-стилістичні особливості, техніко-технологічні аспекти та сюжетно-тематичну спрямованість книжкових знаків, створених Іваном Пантелюком, та внесок автора в мистецтво графіки Прикарпаття. Простежено визначальні риси екслібрисів І. Пантелюка, що привертають увагу високим художнім рівнем та авторською стилістикою. Відбитки книжкових знаків Івана Пантелюка оригінальні за сюжетним, композиційним та графічним вирішенням, насичені орнаментально-декоративними деталями, базуються на етнографічно-фольклорній основі. Виявлено вплив художньої культури Прикарпаття, зокрема народних промислів, на творчість Івана Пантелюка. Художник спирається на іконографію, властиву для творчості народних майстрів, здебільшого різьбярів, на їхній доробок щодо композиційно-пластичних засобів. Типова для більшості книжкових знаків симетрія та статичність надає мініатюрам величозвучання, сприяє цілісності форми. Шрифт – невід’ємна орнаментально-художня складова композицій. Книжкові знаки Івана Пантелюка відзначаються високою технічною культурою, виразною графічною мовою, поетичним забарвленням.

Творчість художника-самоука Івана Пантелюка (разом із його дрібною естампною графікою) можна кваліфікувати як аматорство з ознаками фольклоризму. Однак у композиціях книжкових знаків митця збережені художні традиції, на основі яких екслібрис набуває виразної національної форми. Це свідчить про продуктивний вияв фольклоризму, який відіграє важливу роль у ретрансляванні етнокультурного спадку. У статті порушені питання архівації, створення цифрових медіаархівів, колекціонування творів мистецтва та популяризації українського мистецтва в цілому, що актуально в контексті збереження пам’яток національної культури. У дослідженні встановлено значущу роль краєзнавців та приватних колекціонерів у підтримці та забезпеченні постійного розвитку мистецького процесу на території Івано-Франківщини.

Ключові слова: екслібрис, графіка, орнамент, народне мистецтво, фольклоризм, колекціонування, художники Івано-Франківщини.

Iryna MAKSYMILIUK,
orcid.org/0000-0001-7021-3069
Candidate of Art Studies,
Senior Lecturer at the Department of Design and Theory of Art
Vasyl Stefanyk PreCarpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) iryna.maksymliuk@pnu.edu.ua

IVAN PANTELIUK'S EX-LIBRIS FROM THE COLLECTION OF THE LOCAL HISTORIAN YAROSLAV OVCHARENKO

In the research, the Kosiv engraver Ivan Panteliuk's bookplates from the collection of the local historian Yaroslav Ovcharenko, which includes about 900 bookplates and 200 easel engravings and postcards of the artist, have been analyzed. The Ivan Panteliuk's works belong to the folk-decorative current of domestic graphics of the 60s of the 20th century, which also manifested itself in the art of the Ivano-Frankivsk region. The research examines the artistic and stylistic features, technical and technological aspects and plot and thematic direction of the bookplates created by Ivan Panteliuk, and the author's contribution to the graphic art of Prykarpattia.

The defining features of I. Panteliuk's ex-libris, which attract attention by their high artistic level and author's style, are traced. Ivan Panteliuk's prints of bookplates are original in plot, composition and graphic design, rich in ornamental and decorative details, based on ethnographic and folkloric basis. The influence of the artistic culture of Prykarpattia, folk crafts in particular, on Ivan Panteliuk's work has been revealed. The artist relies on the iconography which is

characteristic of the creativity of folk craftsmen, mainly carvers, on their works from the point of view of compositional and plastic means. Symmetry and static, typical for most bookplates, gives the miniatures a majestic sound, contributes to the integrity of the form. Font is an integral ornamental and artistic component of compositions. Ivan Panteliuk's bookplates are characterized by high technical culture, expressive graphic language, and poetic coloring.

The creativity of the self-taught artist Ivan Panteliuk, including his small print graphics, can be qualified as amateurism with signs of folklorism. However, artistic traditions are preserved in the compositions of the artist's bookplates, on the basis of which the ex-libris acquires a distinctive national form. This testifies to a productive manifestation of folklorism, which plays an important role in relaying the ethno-cultural heritage. The article raises issues of archiving, creating digital media archives, collecting works of art and popularizing Ukrainian art as a whole, which is relevant in the context of preserving monuments of national culture. The study established the significant role of local historians and private collectors in supporting and ensuring the continuous development of the artistic process in the Ivano-Frankivsk region.

Key words: *ex-libris, bookplate, graphics, ornament, folk art, folklorism, collecting, artists of Ivano-Frankivsk region.*

Постановка проблеми. На прикладі творчості митців Івано-Франківщини можна проаналізувати процеси збереження і трансформації народних традицій у мистецтві графіки Івано-Франківщини ХХ ст. Наукова новизна статті полягає в тому, що в розвідці вперше узагальнено та систематизовано творчий та життєвий шлях Івана Пантелюка. Відповідно до аналізу матеріалів, наданих колекціонером Ярославом Овчаренком, родиною художника, архівних даних, інформації, наведеної у публікаціях науковців та краєзнавців, вдалося відтворити життєві віхи та проаналізувати творчий доробок Івана Пантелюка, визначити роль автора у відродженні українського книжкового знака та становленні графічного мистецтва краю. Важливим є з'ясувати значення колекціонування у шануванні та популяризації українського мистецтва, дослідити вплив приватних осіб-колекціонерів на визнання та збереження національних культурних надбань.

Аналіз досліджень. Графічна творчість косівського майстра-гравера Івана Пантелюка недостатньо висвітлена науковцями. Про мистецький доробок художника дізнаємося здебільшого зі статей мистецтвознавців, журналістів, краєзнавців у періодичних виданнях, каталогах виставок другої половини ХХ століття. Серед них – О. Соломченко, Р. Дреботюк, М. Яновський, М. Грепиняк. Творчість І. Пантелюка аналізує дослідниця екслібрису Т. Сафонова, згадує мистецтвознавець, президент українського екслібрис-клубу П. Нестеренко в публікаціях, присвячених книжковим знакам, характеризує І. Максимлюк у дисертації «Мистецтво графіки Івано-Франківщини ХХ – початку ХХІ століття: культурологічний аспект». Інформація про творчу діяльність та ключові події з життя художника зберігається в Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України. Названі розвідки є базовими для пізнання творчості І. Пантелюка.

Мета статті – здійснити сюжетно-тематичний, стилістичний і техніко-технологічний аналіз

книжкових знаків художника-графіка Івана Пантелюка, визначити внесок митця в мистецтво графіки Івано-Франківщини.

Виклад основного матеріалу. В основу дослідження лягло зібрання екслібрисів косівського графіка Івана Пантелюка з колекції Ярослава Овчаренка, івано-франківського краєзнавця і колекціонера, який у тандемі з дружиною, Анною Гуковою, заснував громадську організацію «Українське відродження. Імена та постаті». Метою організації є збереження, популяризація культурних надбань, відновлення забутих імен народних майстрів Прикарпаття (Максимлюк, 2023а). Ярослав Овчаренко зібрав та систематизував графічний доробок косівського майстра-різця Івана Пантелюка, який сприяв відродженню українського екслібрису в 60-х роках ХХ ст. (Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника, 2023). Колекція краєзнавця налічує близько 900 екслібрисів та 200 станкових гравюр і листівок художника (Максимлюк, 2023б), вона дає змогу зрозуміти образно-змістові та художньо-композиційні особливості графічних мініатюр Івана Пантелюка, а також популяризує український книжковий знак.

Екслібрис Івано-Франківщини широко представлений творами різьбяр-гравера з Косівщини – Івана Пантелюка (1913–1992). Відомо, що художник створив 1008 екслібрисів (чи не найбільший особистий внесок цього митця у згаданий жанр української графіки) (Максимлюк, 2023а). Роботи Івана Пантелюка – це маленькі графічні шедеври, своєрідне явище національної культури з давньою традицією. Вони засвідчують самотність таланту автора, спонукають з'ясувати роль цього майстра в історії розвитку книжкового знака Івано-Франківщини.

Територіальне розташування Івано-Франківської області певною мірою визначило специфіку її культурного життя – успадкування традицій народного ремесла, а отже, у багатьох випадках – стилістичну спорідненість із творами

декоративно-прикладного мистецтва, пістет до фольклорної творчості. І професійні досягнення, і аматорські результати у сфері графіки нерідко відбувалися завдяки вивченню народних традицій, осягненню їхнього духовного змісту, пізнанню суті народного мистецтва як цінності, пов'язаної з природою, людиною, культурно-історичним середовищем (Максимлюк, 2018b: 279).

Іван Пантелюк – графік-самоук із села Брустури Косівського району, що на Івано-Франківщині, який опанував мистецтво екслібриса через традиційне ремесло різьбяр. Митцю не вдалося одержати спеціальної художньої освіти, однак завдяки вродженому таланту, копіткій цілеспрямованій праці він оволодів графічно-виконавською майстерністю, значним діапазоном образотворчих засобів (Дреботюк, 1983: 3). Змалку допитливий І. Пантелюк мав насагу до навчання: самотужки студював іноземні мови, цікавився літературою та мистецтвом. Звернення до книг як до об'єкта образотворчих інтерпретацій, виняткова творча уява привели його до роботи над екслібрисом. Перший із них був створений у 1938 році (Соломченко, 1982: 4). Митця нерідко називали першим гравером-графіком, вихідцем із Гуцульщини (Яновський, 1980: 49). Іван Пантелюк переважно працював у техніці гравюри по дереву. До малої графіки належать також гуморізи художника – екслібриси та штампи для сувенірних виробів із дерева (Яновський, 1980: 54).

У творчій діяльності І. Пантелюка можна виділити кілька періодів: самонавчання – самостійне опанування технікою різьби, виготовлення інструментів, композиційні та пластичні пошуки; становлення – навчання і робота різьбярем у майстерні «Гуцульська різьба» Ф. Когута та В. Лелета, пошук власної стилістики, перші спроби друку графічних робіт, перші замовлення; творча пауза – арешти, заслання, з початком Другої світової війни надовго залишив різьбу по дереву і графіку; фахове зростання – системна праця в екслібрисі, утвердження як творчої особистості, сформована авторська стилістика, висока продуктивність, участь у виставках, популярність серед замовників.

У 1932 році І. Пантелюк був вперше заарештований польською владою і засуджений на 18 місяців тюремного ув'язнення за зв'язки з Організацією українських націоналістів. У 1940 році його засуджено до 5 років ув'язнення на підставі справи 1932 року, реабілітовано в 1990 році (Матеріали приватного листування). Із 1962 року митець мешкав у Косові, де працював у жанрі книжкового знака, був різьбярем у косівських художньо-виробничих майстернях Художнього фонду УРСР (Грепіняк, 1992).

Що стосується біографії художника, то варто відзначити, що в різних джерелах вона описана по-різному, є багато неточностей, помилкових даних. У 1970-х роках І. Пантелюк передав до Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтв УРСР (тепер Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України) 200 справ на 1661 аркуші, які містять екслібриси, штампи для сувенірних виробів, візитки, гравюри, вірші, оповідання, листи, особисті документи, біографічні матеріали, які висвітлюють його творчий шлях, розповідають про громадську діяльність (за період 1916–1977 рр.) (Центральний державний архів-музей, 1984).

Проаналізувавши колекцію екслібрисів краєзнавця Ярослава Овчаренка, ми зуміли уточнити чимало інформації про життя художника, оскільки І. Пантелюк закарбував у полотні екслібрисів хронологію життєвих подій, побут, роботу, своє середовище (екслібриси І. Г. Пантелюка «На рідній землі – у чужій тюрмі» (1991)). Із матеріалів приватного листування митця, які онука художника, Зоряна Ясельська, передала Я. Овчаренку, вдалося дізнатися, що автор вів переписку, товаришував із політичними діячами, краєзнавцями, етнографами, науковцями, мистецтвознавцями, митцями, колекціонерами, зокрема створював для них книжкові знаки (П. Арсенич, В. Вітрук, А. В'юнник, М. Гаврилюк, Л. Кравчук, І. Крип'якевич, В. Масик, М. Мінтенко, Ф. Плотнір, П. Прокопів) (Матеріали приватного листування).

Однією з течій у графіці Івано-Франківщини 60-х років ХХ ст. є декоративізм, пов'язаний із фольклорною традицією краю. Представником цієї течії є Іван Пантелюк. Художник використовував композиційно-пластичні засоби народного мистецтва, традиції якого досі живі на Прикарпатті, тому його графічні роботи перегукуються з декоративною образністю фольклорних мотивів. Робота в декоративно-прикладному мистецтві зумовила декоративність графічної манери І. Пантелюка, специфіку образного мислення і пластичні особливості мініатюр, нерідко спричинених перенесенням технічних прийомів різьби у графіку. Феномен художника Івана Пантелюка – висока технічна культура виконання, художнє чуття та інтуїція, що є запорукою емоційності створених ним образів. Прикметними рисами екслібрисів графіка є орнаменталізм, деталізація, дрібні й філігранні штрихи («Екслібрис Миколи Яновського (1970)» (Л.1). Мініатюри він різьбив власноруч виготовленими різцями та використовував збільшувальне скло (Яновський, 1980: 51).

За словами краєзнавця, письменника, журналіста Миколи Яновського, Іван Пантелюк «не

любив працювати за готовими еталонами» як у різьбі, так і у графіці (Яновський, 1980: 52). Він створював композиції, не повторюючись, поєднував у різних комбінаціях елементи орнаментів, вкладаючи в різні геометричні форми, надаючи нової естетики. Кредо митця – не повторюватися, не наслідувати, створювати своє, генерувати нові ідеї (Яновський, 1980: 55).

В екслібрисах художник намагався розкрити індивідуальні риси збирача книг, проте він іноді працював за заданими ідеями замовника («Книга Ані Кирпан» (1980)), щоправда, не вважав такі книжкові знаки авторськими. Іван Пантелюк був надзвичайно продуктивним та відповідальним перед замовниками: працював швидко, завжди закінчував розпочате, через що його роботи поширювалися серед книголюбів, експонувалися на виставках, про нього писали в тогочасних часописах (Яновський, 1980: 47).

Початок 60-х років ХХ ст. позначений новою хвилею інтересу художників до теми Карпат, що характеризується багатством художньої іконографії і гостропроблемністю у висвітленні історії Карпат (Яців, 1992: 42). У їхніх творах поширені ліричні мотиви з гірськими краєвидами, сюжетно-побутові композиції, що мають розповідний характер. Іван Пантелюк залюблений у мальовничу місцевість гуцульського краю, оспівує у своїх мініатюрах красу природи, традиції, буденне життя мешканців гір. Мотиви Карпат найчастіше трапляються в ранніх роботах І. Пантелюка, наприклад: струмки, ріки, плаї, дороги, хати під схилами, гірські хребти, пастухи з отарами, плотогони, лісоруби, теж неодноразово зображав свою батьківську хату в с. Брустурів («3 книг – екслібрис Ів. Гр. Пантелюка» (1962), «3 книг Галини Недашківської» (1965) (Іл. 2), «Із книг А. О. В'юника» (1967)). У згаданих мініатюрах графік застосовує натурно-зображальні засоби художньої виразності, зосереджуючись на відтворенні глибини тривимірного простору завдяки багатоплановості.

Твори художника ґрунтуються на фольклорному, літературному та історичному матеріалі, репрезентують предметне оточення людини, гуцульський побут, пейзажі, а також постаті людей – експресивні образи в динамічних позах зображені в народному одязі. У пізніших роботах помітно змінюється графічна манера, вона вже тяжіє до узагальнення образу, площинності, стилізації («Екслібрис Юліана Подолука» (1982)). Окрім згаданих сюжетів, Іван Пантелюк вводить у композиції антропоморфні, зооморфні, фітоморфні мотиви, які домінують в окремих книжкових знаках («Із книг Ірини Вільде» (1965) (Іл. 3)).

Екслібриси І. Пантелюка, створені в 1970–80-х роках, віддзеркалюють сукупність проблем, які вирішували багато тодішніх митців із їхньою відданістю фундаментальним темам соціалістичного реалізму. Книжкові знаки художника натхненно несли українську автентичність, хоча й були позначені настроями радянської доби, її тематикою й символікою. У стислій формі книжкового знака подекуди очевидний вплив ідейно-естетичних зразків, знакових для другої половини ХХ ст. (йдеться про портретні зображення вождів, індустриальні мотиви, соціалістичну символіку). Аналогічна ситуація простежується у сфері декоративно-прикладного мистецтва Прикарпаття, зокрема у різьбленні, кераміці, ткацтві.

Особливо приваблювала І. Пантелюка Шевченківська тематика, також є чимало екслібрисів, присвячених Стефаникіані, українці. Художник звертався до портретного жанру, в екслібрисах зображав відомих людей. У роботах І. Пантелюка часто домінує силуетне зображення, насамперед у портретному та анімалістичному жанрах, коли художник декоративно узагальнює реальні форми, стилізує фігуративні мотиви («Екслібрис Маркіяна Вітрука» (1967), «Шевченкіана Богдана Пастуха» (1971) (Іл. 4)), органічно вплітаючи їх у композиційну структуру твору.

Осібними темами мініатюр Івана Пантелюка є міський пейзаж і пам'ятки архітектури, у спорадичні композиції митець вводить геральдику. Чимало екслібрисів художник присвятив музейним закладам і бібліотекам. Так, Іван Пантелюк створив екслібрис для Музею книги і друкарства України (Нестеренко, 2010: 182), у 1987 році з'явилися роботи, присвячені Музею-заповіднику Т. Г. Шевченка в Каневі (Нестеренко, 2010: 217), Чернігівському літературно-меморіальному музею-заповіднику ім. М. Коцюбинського (Мистецький місяцелік, 2023) (Іл. 5), Літературно-меморіальному музею Юрія Федьковича (м. Чернівці), оригінальні емблеми для Музею української книги, Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника, Косівської районної бібліотеки, читальні сіл Космача, Шепота, Брустур (Яновський, 1980: 54).

Графічні роботи І. Пантелюка тяжіють до стилістики народних художніх ремесел, творчість насичена орнаментальними мотивами, символами, композиційними побудовами, типовими для народного мистецтва, передусім дереворізьблення (Максимлюк, 2018а: 150). У 1970-х роках І. Пантелюк експериментував зі стилістикою, помітно змінивши авторську манеру. Майстер зростав фахово, кожен книжковий знак, що з'являвся

з-під штихеля, набував нової художньої якості, гравюри художника ставали досконалішими, складнішими за формою і композицією, із більш майстерним та скрупульозним малюнком, впевненим штрихом, чіткою лінією, що надає творам особливої виразності й викінченості («Книга Лідії Манжуло» (1970), «Екслібрис Ореста Осипова» (1975), «Колекція етнографічна Петра Івановича Арсенича» (1977)). Екслібриси цього періоду свідчать про мистецьку еволюцію художника, збагачення художньої мови творів. Митець активно бере участь у вітчизняних і міжнародних виставках. Авторська стилістика ґрунтується на високій культурі виконання, глибокій образно-пластичній мові, орнаменталізмові, різноманітності в побудові композицій, що привернуло увагу до його робіт знавців та поціновувачів графіки в багатьох країнах світу.

У композиціях екслібрисів Іван Пантелюк синкретично поєднує об'ємні або багатопланові зображення зі шрифтом та елементами геометричної площинної різьби («Екслібрис Івана Пантелюка» (1968) (Іл. 6)).

Під впливом творів Івана Пантелюка почав виконувати екслібриси косівський різьбяр Микола Грепиняк, який уперше осягнув ремесло гравера, коли відвідував разом із київським художником та колекціонером Володимиром Масиком робітні косівських майстрів у 1965 р. (Микола Іванович Грепиняк, 2014). У невеликих чорно-білих аркушах М. Грепиняка простежується певна схожість із «різьбленими малюнками» Івана Пантелюка (Яновський, 1980: 126).

У книжкових мініатюрах Іван Пантелюк вдало використовує народну орнаментику і символіку, вплітає елементи українського народного орнаменту в загальну композицію твору. В екслібрисах художника простежуються риси національної і місцевої своєрідності, відображаються національні орнаментальні системи – традиційні мотиви писанок, різьби, вишивки, ткацтва («Із книг – екслібрис Богдана Михайловича Жеплинського» (1967), «Шевченкіана Тараса Максим'юка» (1980), «Екслібрис Петра Прокопова» (1982)). Для книжкових знаків художник використовує стрічкові і замкнені типи орнаментів, часто композиції мініатюр обрамлені фризовим геометричним чи рослинним візерунком. Мініатюрний формат і форма книжкового знака (прямокутна, квадратна, кругла, овальна, багатокутна) диктує композиційне рішення екслібрису. Художник майстерно працює з масштабом і пропорціями. В основі композицій екслібрисів універсальні знаки: ромб, коло, квадрат, хрест («Екс-

лібрис – із книг Вол. Вас. Вітрука (1967) (Іл. 7)). Орнамент організовує структуру композицій, які впорядковуються за допомогою геометричних фігур, їхні конфігурації, ритми і пропорції створюють різноманіття мотивів і композицій.

Більшість композицій екслібрисів І. Пантелюка – центричні, у них сюжетне зображення або портрет слугує композиційним центром мініатюри та узгоджується з декоративною каймою, що властиво для робіт народних митців.

Композиції графічних мініатюр Іван Пантелюк будує за принципом симетрії, використовує ритм. Художня виразність орнаменту досягається врівноваженістю різних за формою елементів, що притаманно гуцульській різьбі. Шрифтові написи виступають невід'ємною складовою екслібрисів, підсилюють виразність, доповнюють композицію, розкривають художню концепцію твору (Сафонова, 2014). Упорядкований шрифт у мініатюрах Івана Пантелюка набуває орнаментальних рис, стилістично поєднується із художніми образами, гармонійно і пропорційно вписується у структуру декоративних композицій і забезпечує тектонічну ціліність зображення. Майстер-екслібрист вдало застосовує шрифтові написи в асиметричних композиціях, досягаючи рівноваги і структурованості композиції («Екслібрис Тадеуша Гудзовського» (1973)).

Віртуозно виконані динамічні композиції ретельно продумані, зазвичай вибудовані на основі діагоналей або асиметричні («Довбушіана Вас. Вас. Боб'яка» (1971)). Діагональні композиційні осі задають рух, шрифт і орнамент, взаємодіючи з іншими елементами композиції, часто виступають у комбінації між собою, переплітаючись, створюють хрестоподібні, багат шарові, складні поєднання («Із книг Турових» (1975)).

Семіотичний підхід Івана Пантелюка зумовив унікальну мову в межах обраного ним жанру. Використання символів і знаків дозволяє донести у графічній мініатюрі певну ідею, настрій або концепцію. Цей семіотичний аспект є не тільки естетично важливим, але й допомагає краще розуміти і сприймати творчість художника.

Оперування емблематикою, яка асоціюється з науковими досягненнями, національною культурою або професійними заняттями, додає глибини і проникливості щодо розуміння особистості того, кому адресовано екслібрис. Відтворення науково-інтелектуальної сфери замовника через символи, наприклад, книги, свічки або пера, може викликати асоціації з мудрістю, пошуками знань та прагненням до пізнання («Екслібрис – із книг Романа Фабрики» (1973)) (Іл. 8). У своїх екслібри-

сах художник використовує гуцульську знаково-символьну систему, що є відображенням гуцульської культури і мистецтва.

Семіотичний підхід художника простежується у всіх його творах, де використовуються символи, що відображають національну належність, знаково-символьні системи, що вказують на професійні інтереси чи хобі замовника, а також символи, що асоціюються з науковими досягненнями («Екслібрис Миколи Грепіняка» (1976), «Екслібрис Бориса Білинського» (1983)).

Тема збереження української культурної спадщини є надзвичайно актуальною в контексті формування національної ідентичності. Приватні колекціонери відіграють важливу роль у цьому процесі шляхом пошуку, впорядкування, збереження, поширення українського мистецтва, а також формування світогляду та суспільних цінностей. Важливою є співпраця колекціонерів із культурними інституціями, що забезпечує доступність творів мистецтва для ширшого кола людей, а в майбутньому – і для наступних поколінь. Для популяризації творів місцевих художників та поширення відомостей про колекцію Ярослав Овчаренко, за сприяння мистецтвознавця Анатолія Звіжинського, організував виставку книжкових знаків І. Пантелюка в Івано-Франківську в жовтні 2022 року. У березні 2023 року відбулася виставка авторських екслібрисів І. Пантелюка в Косівському музеї народного мистецтва та побуту Гуцульщини, також плануються виставки в музеях Прикарпаття. До 110 річниці від дня народження митця колекціонер готує альбом з екслібрисами художника зі своєї колекції. Сучасні технології дають змогу експериментувати з формами

презентації творів мистецтва та експозиційними платформами, актуальним є оцифрування робіт, каталогізація та укладання медіаархівів. Ярослав Овчаренко має намір створити галерею та онлайн-архів творів народних майстрів та художників Івано-Франківщини для популяризації культури і мистецтва краю через публічне експонування як у фізичному, так і віртуальному просторах.

Висновки. Образний лад екслібрисів І. Пантелюка ґрунтується на етнографічно-фольклорній основі, вони постають національно-своєрідними творами, щедро насиченими орнаментально-декоративними деталями. Орнаментика є визначальною рисою його творів, а пластичне вирішення книжкових знаків базується на народному мистецтві. Екслібриси І. Пантелюка здобули широке визнання завдяки своїй самобутності, декоративності, високій майстерності, вмінню акумулювати традицію й оновлювати її. Варто також відзначити, що творчість І. Пантелюка є яскравим прикладом копіткої невпинної праці, що дала змогу художнику еволюціонувати від графіка-самоука до неперевершеного майстра-графіка, який завдяки технічній досконалості творів, авторським виражальним засобам створив унікальну стилістичну особливість книжкових знаків. Вагомий внесок митця полягає в тому, що він не лише акцентував на цінності українського народного мистецтва, але й збагатив його новими інтерпретаціями і поклав традиційний гуцульський орнамент в основу авторського стилю. Приватні колекціонери, їхня співпраця з культурними інституціями відіграють важливу роль у систематизації і збереженні предметів культурної спадщини, формуванні національної ідентичності українського народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виставка екслібрисів І.Г. Пантелюка : каталог / уклад.: Р.В. Дреботюк. Івано-Франківськ : Облполіграфвидав, 1983. 40 с.
2. Грепіняк М. Мистецький рекорд: Про долю косівського майстра-гравера І.Г. Пантелюка. *Гуцульський край*. 1992. 9 червня.
3. Максимлюк І.В. Новаторські тенденції у творчості художників-графіків Івано-Франківщини кінця ХХ століття. *Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті* : матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції (Ченстохова–Ужгород–Дрогобич, 29–30 березня 2018 р.). Дрогобич : Посвіт, 2018. С. 149–150.
4. Максимлюк І.В. Приватний архів автора : [інтерв'ю з краєзнавцем, колекціонером графічних творів Івана Пантелюка Ярославом Овчаренком] : записано 08.02.2023.
5. Максимлюк І.В. Приватний архів автора : [інтерв'ю з краєзнавцем, колекціонером графічних творів Івана Пантелюка Ярославом Овчаренком] : записано 24.05.2023.
6. Максимлюк І.В. Проблема традиції у творчості художників-графіків Івано-Франківщини. *Вісник Львівської національної академії мистецтв* : наукове видання. Львів : ЛНАМ, 2018. Вип. 36. С. 277–291.
7. Матеріали приватного листування Івана Пантелюка.
8. Микола Іванович Грепіняк – митець та дослідник народного мистецтва Гуцульщини. URL: <https://gig.kosiv.biz/1124/> (дата звернення: 01.06.2023).
9. Мистецький місяцелік. 110 років від дня народження майстра екслібрису Івана Пантелюка. URL: https://kotsubinsky.org/news/misteckij_misjacelik_110_rokiv_vid_dnja_narodzhenija_majstra_ekslibrisu_ivana_panteljuka/2023-02-06-2122?fbclid=IwAR1JcPzf81F68iXsDeEx4L45n6qxjMyxhQ1f_UiDb-Ge7H2wLVYuY52kReA (дата звернення: 10.05.2023).

10. Нестеренко П.В. Історія українського екслібриса. Київ : Темпора, 2010. 328 с.

11. Подарунок родини Івана Крип'якевича Львівській національній науковій бібліотеці України імені Василя Стефаника. URL: <https://www.lsl.lviv.ua/index.php/uk/2020/06/18/podarunok-rodyny-ivana-kryp-yakevycha-lvivskij-natsionalnij-naukovij-bibliotetsi-ukrayiny-im-v-stefanyka/> (дата звернення: 11.05.2023).

12. Сафонова Т. Шрифт в екслібрисі: критичний аналіз. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал*. Київ, 2014. No 4. С. 149–153. URL: <http://journals.uran.ua/visnyknakkkim/article/view/13830> (дата звернення: 11.05.2023).

13. Соломченко О. Добре серце художника: про майстра екслібриса з Косова І.Г. Пантелюка. *Прикарпатська правда*. 1982. 27 червня. С. 4.

14. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Пантелюк Іван Григорович. URL: https://old-csam.archives.gov.ua/includes/uploads/opisy/f555_op1.pdf (дата звернення: 11.05.2023).

15. Яновський М.В. Срібна пряжка. Розповіді про народних митців. Ужгород : Карпати, 1980. 216 с.

16. Яців Р.М. Львівська графіка 1945–1990: традиції та новаторство. Київ : Наукова думка, 1992. 119 с.

REFERENCES

1. Vystavka ekslibrysiv I.H. Panteliuka (1983) [Exhibition of bookplates of I.H. Panteliuka]: katalog / układ.: R.V. Drebotyuk Ivano-Frankivsk: Oblpoligrafydvav – catalog / comp.: R.V. Drebotyuk. Ivano-Frankivsk: Oblpolihrafvydav. 40. [In Ukrainian].

2. Hrepynyak M. (1992) Mystets'kyi rekord: Pro dolyu kosivs'koho maistra-hravera I.H. Panteliuka [Artistic record: About the fate of the Kosiv master-engraver I.H. Panteliuk]. Hutsul region - Hutsulskyi krai. 9 June – 9 chervnya [In Ukrainian].

3. Maksymliuk I.V. (2018) Novators'ki tendentsii u tvorchosti khudozhnykiv-hrafikiv Ivano-Frankivshchyny kintsya XX stolittya [Innovative trends in the work of graphic artists of the Ivano-Frankivsk region at the end of the 20th century] Suchasni tendentsii rozvytku osvity i nauky v interdystyplinarnomu konteksti: materialy III Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi (Chenstokhova–Uzhhorod–Drohobych, 29–30 bereznya). Drohobych : Posvit. 149-150. – Modern trends in the development of education and science in an interdisciplinary context: materials of the 3rd International Scientific and Practical Conference (Czestochowa–Uzhhorod–Drohobych, March 29-30). Drohobych: Posvit. 149-150. [In Ukrainian].

4. Maksymliuk I.V. (08.02.2023) Pryvatnyi arkhiv avtora: [intervyu z krayeznavtsem, kolektsionerom hrafichnykh tvoriv Ivana Panteliuka Yaroslavom Ovcharenkom] – zapysano. [The author's private archive: [interview with Yaroslav Ovcharenko, a local historian and collector of Ivan Panteliuk's graphic works] – recorded. [In Ukrainian].

5. Maksymliuk I.V. (24.05.2023) Pryvatnyi arkhiv avtora: [intervyu z krayeznavtsem, kolektsionerom hrafichnykh tvoriv Ivana Panteliuka Yaroslavom Ovcharenkom] – zapysano. [The author's private archive: [interview with Yaroslav Ovcharenko, a local historian and collector of Ivan Panteliuk's graphic works] – recorded. [In Ukrainian].

6. Maksymliuk I.V. (2018) Problema tradytsii u tvorchosti khudozhnykiv-hrafikiv Ivano-Frankivshchyny. [The problem of tradition in the work of graphic artists of Ivano-Frankivsk region] *Visnyk L'vivskoiyi natsional'noi akademiiyi mystetstv: naukove vydannya*. L'viv : LNAM. – Bulletin of the Lviv National Academy of Arts: scientific edition. Lviv: LNAM, 36. 247–263. [In Ukrainian].

7. Materialy pryvatnoho lystuvannya Ivana Panteliuka. [Materials of Ivan Pantelyuk's private correspondence]. [In Ukrainian].

8. Mykola Ivanovych Hrepynyak – mytets' ta doslidnyk narodnoho mystetstva Hutsul'shchyny. [Mykola Ivanovich Hrepynyak is an artist and researcher of folk art of the Hutsul region] URL: <https://gig.kosiv.biz/1124/> (accessed: 01.06.2023). [In Ukrainian].

9. Mystetskyi misyatselik. (2023) 110 rokiv vid dnya narodzhennya maistra ekslibrysu Ivana Panteliuka. [Art monthly. 110 years since the birth of the bookplate master Ivan Panteliuk]. URL: https://kotsubinsky.org/news/misteckij_misyatselik_110_rokiv_vid_dnja_narodzhennja_majstra_ekslibrysu_ivana_panteljuka/2023-02-06-2122?fbclid=IwAR1JcPzf-81F68iXsDeEx4L45n6qxjMyxhQ1f_UiDb-Ge7H2wLVYuY52kReA (accessed 10.05.2023). [In Ukrainian].

10. Nesterenko N.P. (2010) Istoriya ukraiyns'koho ekslibrysa. [The history of the Ukrainian ex-librysa] – Kyiv : Tempora. 328. [In Ukrainian].

11. Podarunok rodyny Ivana Krypyakevycha L'vivskiy natsional'nyy naukoviy bibliotetsi Ukrayiny imeni Vasylya Stefanyka (2023). [A gift from the family of Ivan Krypyakevich to the Vasyly Stefanyk Lviv National Scientific Library of Ukraine] URL: <https://www.lsl.lviv.ua/index.php/uk/2020/06/18/podarunok-rodyny-ivana-kryp-yakevycha-lvivskij-natsionalnij-naukovij-bibliotetsi-ukrayiny-im-v-stefanyka/> (accessed 11.05.2023). [In Ukrainian].

12. Safonova T. Shryft v ekslibrysi: krytychnyy analiz. (2014) [The font in the ex-librysa: a critical analysis] – *Visnyk Natsionalnoyi akademiiyi kerivnykh kadriv kultury i mystetstv: nauk. zhurnal*. [Bulletin of the National Academy of Managers of Culture and Arts: Science. Magazine] – Kyiv, No. 4. 149–153. [In Ukrainian].

13. Solomchenko O. (1982) Dobre sertse khudozhnyka: pro maystra ekslibrysa z Kosova I.H. Pantelyuka. [The good heart of the artist: about the ex-librysa master from Kosiv I.H. Panteliuk] – *Prykarpatska Pravda, Precarpathian Truth*, June 27. 4. [In Ukrainian].

14. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv-muzei literatury i mystetstva Ukrayiny. Panteliuk Ivan Hryhorovych. [Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine. Ivan Hrigoryovych Panteliuk] (2023) URL: https://old-csam.archives.gov.ua/includes/uploads/opisy/f555_op1.pdf (accessed 11.05.2023). [In Ukrainian].

15. Yanovskiy M.V. (1980) Sribna pryazhka. Rozpovidi pro narodnykh myttsiv. [Silver buckle. Stories about folk artists] – Uzhhorod : Karpaty. 216. [In Ukrainian].

16. Yatsiv R.M. (1992) L'vivska hrafika 1945–1990: tradytsii ta novatorstvo. [Lviv graphics 1945–1990: traditions and innovation] – Kyiv : Naukova dumka. 119. [In Ukrainian].

Іл. 1. Пантелюк І.
Екслібрис Миколи Яновського.
1970, ксилографія, 65x50 мм

Іл. 2. Пантелюк І.
З книг Галини Недашківської.
1965, ксилографія, 65x42 мм

Іл. 3. Пантелюк І.
Із книг Ірини Вільде.
1965, ксилографія, 60x50 мм

Іл. 4. Пантелюк І.
Шевченкіана Богдана Пастуха.
1971, ксилографія, 70x50 мм

Іл. 5. Пантелюк І. Екслібрис Чернігівського літературно-меморіального музею Михайла Михайловича Коцюбинського. 1977, ксилографія, 83x52 мм

Іл. 6. Пантелюк І.
Екслібрис Івана Пантелюка.
1968, ксилографія, 50x67 мм

Іл. 7. Пантелюк І.
Екслібрис – із книг Вол. Вас. Вітрука. 1967, ксилографія, 48x48 мм

Іл. 8. Пантелюк І.
Екслібрис – із книг Романа Фабрики. 1973, ксилографія, 57x78 мм